

UDINE – FRIULI- VENEZIA-GIULIA

Udine, glavni grad pokrajine Friuli s vrha svog brežuljka, gdje stoji povijesni dvorac gledaju na krovove grada. Sjeverno od grada su Alpe koje ga štite, a na jugu, manje od sat vremena vožnje pruža se Jadransko more. Povoljna lokacija Udina dovela je do razvoja grada i okolice s bogatom kulturom, gastronomskom i turističkom ponudom.

Udine su pravo turističko otkriće, grad s oko 100 000 stanovnika, drugi po važnosti nakon Trsta u regiji Friuli-Venezia-Giulia, u sjeveroistočnoj Italiji koja graniči sa Slovenijom i Austrijom. Južna granica regije je sjeverna obala Jadrana, a sa sjevera je omeđena Alpama. Geografska raznolikost ove regije pokazala se kao plodno tlo za razvoj turizma. Snijegom prekriveni vrhovi Dolomita, pješčane plaže, strme obalne stijene, idilična sela, odlična hrana i vrhunska vina u zadnjih 20 godina potakli su razvoj gastro turizma kroz tzv. *strade di sapori* (ceste okusa) i razvoj kulturnog turizma.

Regijom dominiraju prirodne ljepote, no iznenađenje su talijanski gradovi burne prošlosti Trst (*tal. Trieste*), Udine, Pordenone, Gorica (*tal. Gorizia*), Codroipo, Cividale del Friuli i Aquileia (sl. 1). Ova je regija oduvijek bila granica između različitih svjetova, Romana, Germana i Slavena, između istoka i zapada, između komunizma i kapitalizma, to je dovelo da miješanja kultura, a tako je i nastao furlanski jezik.

Udine se nalaze u krajnjem sjeveroistočnom dijelu Italije, 20 km zapadno od državne granice sa Slovenijom. Od glavnog talijanskog grada Rima, udaljene 650 km, a od sjedišta pokrajine, Trsta 75 km. Grad

Sl. 1. Regija Friuli-Venezia-Giulia

se razvio na mjestu gdje završava Padska nizina na istoku te na mjestu izdizanja krajolika iz ravnice prema Alpama, koje se nalaze sjeverno od grada. Udine su strateški smještene na pravcu koji povezuje Italiju sa Srednjom, Zapadnom i Sjevernom Europom. Mnogi turisti koji idu na skijanje ili planinarenje u Alpe, koriste Udine kao mjesto odmora na putovanju.

Kako je Trst zadnjih desetljeća izgubio svoju trgovačku važnost za područje bivše države i zemalja u okruženju, turistički djelatnici, vrijedni i spretni stanovnici ove regije brzo su se morali preorijentirati na nove djelatnosti i izvore prihoda. Pod sloganom *Gosti jedinstvenih ljudi* krije se čitav niz manifestacija u regiji koje se odvijaju tijekom čitave godine. U *Villi Manin* (Passariano Codroipo) održavaju se izložbe umjetničkih dijela poznatih majstora (sl. 2). U San Daniele del Friuli tijekom lipnja održava se sajam pršuta (pršut San Daniele 2010. proglašen je najboljim na svijetu). U Monfalconeu (tršćanski aerodrom i poznato brodogradilište) često se održavaju tematske izložbe

Sl. 2. Villa Manin

u muzeju brodogradnje. U cijeloj regiji se u svibnju održava manifestacija dani otvorenih vinskih podruma, gdje postoji mogućnost organizirano posjetiti podruma i degustirati vino izravno kod proizvođača. U Udinama se tijekom lipnja održavaju međunarodni festivali jaza i gitare. Kod Palmanove se nalazi jedan od najvećih outlet centar u ovom dijelu Italije.

Udine su miran grad i poznato trgovačko središte s luksuznim trgovinama u starogradskoj jezgri u najpoznatijim ulicama: *Via Mercato Vecchio* (Ulica starih tržnica, tj. Tržna ulica) i *Via Vittorio Veneto*. Sama gradska jezgra nije pretjerano velika i nalazi se unutar nekoliko glavnih ulica koje okružuju grad, tj. pružaju se na mjestu nekadaš-

njih gradskih zidina (sl. 3).

Godine 1976. dogodio se potres s epicentrom sjeverno od Udina, koji je napravio veliku materijalnu štetu, ali vrijedni Friulani su s novcima od vlade obnovili porušene objekte i izgradili nove zgrade. Danas se štete prouzročene potresom ne mogu primjetiti u gradu. U turističkom razgledu Udina neizostavan je glavni gradski trg – *Piazza della Liberta* (sl. 4), popularno okupljalište mještana kojeg okružuju gradska vijećnica i toranj sa satom, a do njega se dolazi spomenutim ulicama. Udine su sagrađene na 136 metara visokom brijegu kojeg okružuju obrambeni zidovi. Tijekom višestoljetnog razvoja grad se proširio izvan gradskih zidina.

Sl. 3. Panorama Udina

Na vrhu brijega dominira dvorac (*Castello di Udine*), koji više izgleda kao gospodska rezidencija, a otuda se pruža najljepši pogled na Udine i okolicu. Zbog toga ovo je mjesto popularno u turističkim obilascima grada. Oko starogradske jezgre formirali su se pogoni male i srednje industrije (prehrambena, zatim proizvodnja strojeva, tekstila, metala i kemikalija).

Regija je naseljena još u doba prapovijesti. Kasnije se ovdje naseljavaju Iliri, a 177. pr. Kr. prostor osvajaju Rimljani. Udine su se nalazile na važnoj rimskoj prometnici – *Via Julia Augusta*. Kasnije grad pripada Bizantu, zatim Franačkoj državi, a po raspadu njenim slijednicima. Grad se 983. prvi put spominje pod današnjim imenom, a 1223. dobiva prava sajmišta. Pod mletačkom vlašću je od 1420. do pada Mletačke republike 1797. Jedno vrijeme grad je bio drugi po veličini u državi. Poslije toga grad pada pod

utjecaj Habsburške monarhije, da bi 1866. bio priključen novoosnovanoj Kraljevini Italiji. Udine su imale i značajnu ulogu tijekom Prvog svjetskog rata, kada su poslije bitke kod Kobarida (Slovenija), bile jedini značajniji okupirani grad u državi. Na groblju kod crkve sv. Nikole, sahranjeno je oko 17.000 vojnika među kojima ima i Hrvata koji su se borili na strani Austro-Ugarske vojske.

Udine izgledom podsjećaju na Vicenzu ili Veneciju, što nije čudo jer su najznačajnije građevine u Udinama nastale u mletačkom razdoblju. U razgled Udina najbolje je krenuti s *Piazze Primio Maggio* (Trg prvog maja) podno dvorca, jer se tu nalazi veliko parkiralište i turističko-informativni centar. Otuda možete birati da li ćete ići u razgled dvorca ili kroz vrata na početku *Via A. Manin* u centar starog grada. Preko puta vrata nalazi se crkva sv. Antuna i biskupska palača (*Palazzo Patriarcale*). Biskupska

Sl. 4. Piazza della Liberta

palača je bila sjedište i patrijarha iz Akvileje, a izgradio ju je Giovanni Fontana 1517. na mjestu starije palače stradale u potresu 1511. Za vrijeme austrijske vlasti služila je kao zatvor.

Povijest obitelji Manin vezana je uz regiju Friuli-Venezia-Giulia, gdje su se oni naselili još u 11. stoljeću, a dali su i posljednjeg mletačkog dužda (Ludovico Manin), jedinog dužda koji nije bio rođenjem Venecijanac (zlobnici kažu da je zato Mletačka republika propala). Ova bogata zemljoposjednička obitelj izgradila je mnoge građevine u Udinama između ostalog i kapelu Manin (gdje je sahranjena većina članova ove obitelji).

Udine su sveučilišni grad, i grad bogate kulturne ponude, imaju dva kazališta i dva muzeja s vrijednim umjetničkim slikama Tiepolo, Caravaggia, Carpaccia, Bronzina i drugih (u biskupskoj palači i gradskom muzeju).

O povijesti Udina svjedoče brojne građevine i spomenici iz različitih razdoblja. Na *Piazza della Liberta* dominira *Loggia del Lionello* izgrađena između 1448. i 1457. u stilu venecijanske gotike, nasuprot njoj stoji toranj sa satom (*Torre dell'Orologio*) podignut je 1448. po projektu Bartolomea delle Cisterne, a satni mehanizam napravio je lokalni zlatar Nicolò Lionello. Novono je zidan 1876. nakon požara po projektu arhitekta Andrea Scale. Kipovi dva Maura izgrađeni su 1850. Nasuprot *Loggia del Lionello* stoji *Loggia di San Giovanni*, renesansna građevina koju je projektirao Bernardino da Morcote. U središnjem dijelu trga stoji fontana rad bergamskog arhitekta Giovanni Carrare iz 1542. s masivnim stupom na čijem vrhu se nalazi venecijanski lav. Na trgu se nalaze još i kipovi božice pravde, Herkulesa, te božice mira. Ove kipove je Udinama poklonio car Franjo II. kao uspomenu na potpisiva-

Sl. 5. Ulaz u dvorac i dio crkve sv. Marije

nje Campoformijskog mira (1797. između Napoleona i Franje II.) koji simbolizira kraj Mletačke republike.

Od *Piazza della Liberta* po stubištu s kolonadama oslikanim freskama stiže se do dvorca Udine, koji je sagrađen 1517. iznad starije langobardske fortifikacije porušene u potresu 1511. Sadašnji ulaz u renesansnu palaču, rezultat je kasnije intervencije Giovanni da Udine, iz 1547. U palači se nalazi jedna od najstarijih dvorana za zasjedanje u Europi kao i arheološki muzej i muzej sa stalnom postavom djela Giovanni Battista Tiepola (poznatog venecijanskog slikara), najpoznatijeg stanovnika Udina, u koje je ovamo došao 1726. i naslikao neka od svojih remek-djela. U Udinama je živio sa su-

prugom, a imali su devetero djece od kojih su dvojica sinova Domenico i Lorenzo nastavili njegov rad i također postali poznati slikari.

Legenda kaže da je sa udinskog brda Atila ugledao Akvileju u požaru i to mu je bio znak za njeno osvajanje. Akvileja je bila jedan od najvećih i najbogatijih rimskih gradova, sjedište patrijarha od kraja 8. stoljeća (pod čijim su nadzorom pokrštavani i Hrvati).

Na ulazu u dvorac ističe se crkva posvećena sv. Mariji (*Santa Maria di Castello*) sa zvonikom na čijem je vrhu pozlaćena statua arhanđela Rafaela. Ova crkva je vjerojatno najstarija u Udinama, po nekim sačuvanim fragmentima zaključuje se da je podignuta

Sl. 6. Katedrala u Udinama

za vrijeme Langobarda (sl. 5), a izgubila je katedralni status 1263., kad je izgrađena veća *Santa Maria Maggiore* koja je postala katedrala (sl. 6).

Udinska katedrala je monumentalna građevina čija je gradnja započela 1236., tlocrtno to je bazilika latinskog križa, s tri broda i kapelama sa strane. Posvećena je 1335. kao *Santa Maria Maggiore*, a nalazi se na *Piazza del Duomo* (Katedralni trg). U prizemlju zvonika podignutog 1441. na mjestu starijeg baptisterija, nalazi se kapela kompletno oslikana freskama renesansnog slikara da Bologne. To je tipična trobrodna bazilika, koja je renovirana više puta u prošlosti. Venecijanski guverner Tommaso Lippomano, dao je izgraditi u stilu venecijanske

gotike. Glavna fasada je potpuno obnovljena nakon katastrofalnog potresa 1511., pa je ta godina u Udinama prozvana *annus horribilis*, jer je osim potresa izbila seljačka buna, a naposljetku i epidemija kuga. U 16. stoljeću katedrala je posvećena sv. Hermagoru i sv. Fortunatu, koji su bili zaštitnici i Akvileje i Venecije. Početkom 18. stoljeća radikalno je izmijenjen vanjski i unutrašnji izgled po želji i na račun obitelji Manin. Crkva je uređena u baroknom stilu, radovima G.B. Tiepola, Amaltea i L. Dorignya. Pokraj katedrale nalazi se crkva *Santa Maria della Purita* preuređena u 17. stoljeća, koja čuva nekoliko najljepših fresaka (*Assunta*) G.B. Tiepola i G.D. Tiepola (sin).

Udine su kao i većina talijanskih grado-

Sl. 7. Starogradske palače u Udinama

va imaju dosta palača, u kojima se danas nalaze muzeji, galerije, restorani, trgovine i dr. Palače su građene za bogate obitelji i aristokraciju, a ističu se palače: *Mantica*, *Antonini-Belgrado*, *Antonini-Cernazai* i *Antivari-Kechler* (sl. 7). Često su oslikane freskama i ukrašene ornamentima pod pokroviteljstvom najboljih arhitekata i umjetnika tog vremena, uključujući i Andrea Palladio, najpoznatijeg udinskog arhitektu.

U arhitekturi Udina ističu se kolonade i prolazi kroz uređena unutarnja dvorišta, što podsjeća na gradove Srednje Europe. Kolonade su izgrađene da bi se za lošeg vremena moglo šetati, trgovati i susretati sugrađane. Udine su po uzoru na Veneciju u 18. stoljeću izgradile kanale (sl. 8).

U gradu ima i mnogo parkova, a najpoznatiji su: *Giardino L. Fortuna*, *Ricasoli* i *Morpurgo*. Život Udina najbolje ćete doživjeti kroz gradske festivale i sajmove. Sa-

jam (*fiera*) u Udinama ima dugu tradiciju, održava se prve nedjelje u mjesecu u *Via Mercato Vecchio*, koja je u pješačkoj zoni i ima obilježja trga. U listopadu se održava i međunarodni sajam prehrambenih proizvoda u Udinama pod nazivom *Friuli DOC*. Udine su još od srednjeg vijeka poznati sajmišni grad kao sjedište velike poljoprivredne regije. Na sajmu se prodaju originalni proizvodi iz cijele Italije.

Cijela regija je poznato trgovište, na sjevernom dijelu Udina prema mjestu Cavallacco proteže se čitav niz outleta. Iako se u hrvatskim trgovinama mogu kupiti gotovo svi talijanski proizvodi još uvijek se isplati kupovati prvenstveno prehrambene proizvode u Italiji i to u nama najbližoj pokrajini Friuli-Venezia-Giulia jer su jeftiniji. Istrani i Riječani redovito subotnji *shopping* obavljaju u Trstu i okolici. Nakon šetnje gradom, kad oglasnite možete ručati u obližnjim tra-

torijama i pizzerijama, ali pazite da to bude do 13 sati jer većina ugostiteljskih objekata i trgovina radi dvokratno (između 13 i 16 sati je *pausa pranzo*). Većina restorana i kafića nalazi se u produžetku *Via Mercato Vecchio* prema *Piazza San Giacomo* i *Piazza Matteotti*, a usput ćete proći pored palače *Monte di Pietà* (Brdo milosti), koja je ukrašena vjerskim elementima.

Odlazeći iz Udina osjećati ćete da ste puni dojmova, jer Udine slove kao industrijski grad, a u stvari su pravi turistički biser kao i cijela Furlanska regija.

ANDREA KOSEC

Sl. 8. Kanal u Udinama

IZVORI

Wikipedia, Slobodna enciklopedija, <http://hr.wikipedia.org/wiki/Udine> (26.03.2013.)

Udine, <http://www.turismofvg.it/Locality/Udine> (26.03.2013.)

Wikipedia, Slobodna enciklopedija, <http://sh.wikipedia.org/wiki/Italija> (26.03.2013.)